

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ด้วยรากฐานทางวัฒนธรรมที่ได้รับสั่งสมเป็นประสบการณ์ สร้างทัศนคติและจิตสำนึก ให้เล็งเห็นคุณค่าของเอกลักษณ์ไทยที่อุดมไปด้วยสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมอันงดงาม ปลุกสร้างศิลปะ นิสัยจนเกิดเป็นทักษะนำมาคลี่คลายและแสดงออกในเชิงศิลปะ^๑ จึงได้นำความคิดความรู้สึกที่เกิดขึ้น มาร่วมสร้างกับการแสดงออกทางศิลปะในลักษณะที่ประสานเชื่อมโยงกับศิลปะประเพณีโดยใช้รูปร่าง รูปทรงที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมมาเป็นสื่อ มุ่งเน้นความงามด้านความขัดแย้งที่กลมกลืน^๒ ล้วนมี เนื้อหาสาระที่สามารถตีความผูกโยงเข้ากับคำสอนของพระบรมศาสดาแห่งพระพุทธศาสนาได้ทั้งสิ้น แม้แต่พฤติกรรมดาชด้นสามัญอย่างการดื่มกินเสพสม วิถีคิดกระบวนงาน กระทั่งวิธีการจัดการกับ สภาวะรอบกายในสังคม^๓

“โลกียธรรม” หากมองในมุมกว้างก็อาจตีความได้ถึงความสุขในทางโลกที่มนุษย์แสวงหา เสพดาชด้นสามัญ ต่างปรารถนาเพื่อสนองอายตนะแห่งตน ด้วยการดื่มกินลิ้มรสสนองกิเลสตัณหา ความปรารถนาและการยลนิมรุตสุวาจาเฝ้ากอดรัดออดตามมุ่งหมายไปคว้าชัยชนะแห่งชีวิตในทัศนะ ต่างๆ ความยึดมั่นถือมั่นเหล่านั้นนับเป็นวิถีทางโลกที่เพศฆราวาสทั้งหลายต่างต้องเวียนว่ายพบเผชิญ ในอีกแง่มุมหนึ่ง “โลกียธรรม” อาจจะเป็นต้นเค้าให้ผู้คนได้ออกเดินทางแสวงหา โลกุตระธรรม เพื่อ ความหลุดพ้นไปสู่ความว่าง เพราะเมื่อชีวิตที่ดำเนินอยู่ล้วนเป็นไปด้วยความวุ่นวาย การหลบหลีกปลีก เรีนเพื่อความสงบว่างทางจิตใจก็อาจเป็นสิ่งที่หลายคนปรารถนา เถกเช่นเดียวกับความมืดอาจเป็นที่ อยู่ของประกายแสง ไม่แตกต่างจากเสียงอึกทักครึกโครมที่โน้มนำให้เราโหยหาความสงบเย็นก็เป็นได้^๔

เมื่อศิลปะคือการสร้างสรรค์ของมนุษย์และมีความจำเป็นเพราะเกี่ยวข้องกับชีวิตของ มนุษย์ มีคำถามเกี่ยวกับศิลปะ ศิลปะจึงเป็นวัตถุแห่งการพิจารณาของปรัชญา ดังนั้น คำตอบของ คำถามจึงไม่ใช่คำตอบจากศิลปะแต่เป็นคำตอบจากใครก็ได้ที่มีแนวความคิดและให้เหตุผลตอบคำถาม

^๑ ธงชัยศรี สุขประเสริฐ และคณะ, นิทรรศการศิลปะไทย โดยมหาบัณฑิตศิลปะไทย คนเมืองเจียง ใหม, (เชียงใหม่ : ม.ป.ท., ๒๕๔๙), หน้า ๑.

^๒ ธงชัยศรี สุขประเสริฐ และคณะ, เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^๓ Thongchai Srisukprasert. LOGIYADHAMMA, (Changmai : N.P.), 2012, p 3.

^๔ Thongchai Srisukprasert. LOGIYADHAMMA, P 5.

นั้น เพื่อแสดงทัศนะของตนต่อคำถามนั้นว่าตนมีแนวความคิดเช่นไรและจากแนวความคิดนี้ สามารถตอบคำถามเกี่ยวกับศิลปะในประเด็นต่างๆ ได้อย่างนี้ๆ เป็นต้น^๕

สุนทรียศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยความสวยงาม^๖ ความไพเราะหรือพหุศิลป์ต่างๆ^๗ ซึ่งก็เป็นประเด็นที่ทำการถกเถียงกันมาโดยตลอด โดยเฉพาะเรื่องพหุศิลป์ แต่ก็อยู่ในขอบเขตสุนทรียศาสตร์ ซึ่งเป็นสาขาวิชาหนึ่งของปรัชญา พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายว่า คือ สาขาวิชาที่ว่าด้วยความงามทั้งในศิลปะและในธรรมชาติ^๘ สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส เกิดความรู้สึกยินดี อิ่มเอมใจ และมีนักปรัชญาตะวันตกเป็นจำนวนมากให้ความหมายสุนทรียศาสตร์ แต่ก็ขัดแย้งกันในแต่ละแนวคิด^๙ ปัจจุบันสุนทรียศาสตร์ถูกนำมาใช้ในวิชาอิสระที่ทำหน้าที่ศึกษาเกี่ยวกับผลงานทางศิลปะ การชื่นชมศิลปะ ตลอดจนมุมมองต่างๆ ของศิลปะโดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่เรียกว่า “ความงาม” ความน่าเกลียดอันเกี่ยวกับรูปแบบ

เนื่องด้วยสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธมีพื้นฐานแนวคิดเดียวกันแบบตะวันออกคืออินเดีย เพื่อต้องการแยกเนื้อหาสาระที่แตกต่างกัน สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธ จึงหมายถึง สุนทรียศาสตร์ที่ก่อให้เกิดรูปแบบศิลปะแฝงอยู่ใน ร่มเงาของพุทธศาสนา ซึ่งเป็นส่วนที่ถูกนำมาพอกพูนเป็นเปลือกห่อหุ้มแก่นภายใน อันเป็นสาระของสุนทรียศาสตร์ และศิลปะของความเป็นพุทธเอง (Buddhist Arts) หรือแม้จะหมายถึงสาระอันแท้จริงของพุทธ ก็ยังถูกแปรเป็นทฤษฎีคำสอน (Dogma Precept) นิกายสำนักกลุ่ม (Sects) สรุปรูปแบบปฏิบัติบูชา (Cults) เป็นเฉพาะที่แตกต่างกันออกไป หากจับเอาความหมายของพุทธด้วยมุมมองปกติธรรมดา ก็จะง่าย แต่ถ้าใครต้องการมองให้ลึกซึ้งมากกว่าก็ยากและลึกซึ้งตามสติปัญญาความสามารถของบุคคลนั้น^{๑๐}

^๕ พระมหาสวนทรา ธมฺมจารี (สุจารี), “การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาศิลปะตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

^๖ ปานทิพย์ ศุภนคร, **ปรัชญาเบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๒๒๕.

^๗ พัน ดอกบัว, **ปวงปรัชญากรีก**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สยาม, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒.

^๘ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ปรัชญากรีก - บ่อเกิดภูมิปรัชญาตะวันตก**, (กรุงเทพมหานคร : สยาม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘.

^๙ พระมหารังสรรค์ กิตติปัญญา, “การศึกษาวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

^{๑๐} เครือจิต ศรีบุญนาถ, **สุนทรียภาพของชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : เจริญเวช เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๒), หน้า ๑๔.

ธงชัย ศรีสุขประเสริฐ นับเป็นศิลปินมากความสามารถคนหนึ่งที่สร้างสรรค์ผลงานศิลปะไทยมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน รูปแบบการสร้างสรรค์ที่โดดเด่นเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ก็คืองานจิตรกรรมกึ่งนามธรรมที่ดงามด้วยรูปทรงและเส้นสีขลิบขลิบ ก้าวหน้าไปทั้งในแนวทางกึ่งนามธรรมและต่อยอดไปถึงศิลปะรูปสัญลักษณ์ (figurative) ที่เปรียบด้วยรูปทรงและเส้นลายจากลักษณะสูงและความละเอียดอ่อน^{๑๑} ธงชัย ศรีสุขประเสริฐ เป็นหนึ่งในกลุ่มศิลปินที่อาสาเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดพุทธประทีป ในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ร่วมกับศิลปินชั้นนำหลายท่าน อาทิ เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ปัญญา วิจินธนสาร และสมภพ บุตรราช ผลงานของธงชัย ศรีสุขประเสริฐ มีทั้งจิตรกรรมและประติมากรรม ล้วนนับเนื่องเป็นมิติใหม่ที่กำลังเข้ามาจากการพัฒนาความคิดและการแสดงออกที่เปลี่ยนผันรุดหน้าไปตามกาลเวลาและประสบการณ์ ส่งผลต่อแนวความคิดและการสร้างสรรค์ที่ชี้เฉพาะถึงอัตลักษณ์ของตนเองได้อย่างชัดเจนแม้ในท่ามกลางความขัดแย้ง ความหมกมุ่นครุ่นคิดความปรารถนาก็ยังสามารถแสดงออกซึ่งความงามและสุนทรียภาพแห่งศาสตร์และศิลป์ไว้ได้เฉกเช่นเดียวกันกับความเปี่ยมไปในโลกสัพเพ ที่มีทั้งสิ่งพึงใจและไม่พอใจหลอมรวมอยู่ด้วยกันเสมอ^{๑๒}

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวคิดสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธในงานประติมากรรมธรรมศิลป์ ของธงชัย ศรีสุขประเสริฐ การศึกษาวิจัยในเรื่องนี้จะช่วย เพิ่มความรู้ ความคิด ความเข้าใจ เกี่ยวกับคุณค่าของความงามให้เข้าใจเพิ่มขึ้น ในอีกแง่มุมหนึ่ง เพราะผู้วิจัยเห็นว่า เป็นงานประติมากรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์แล้ว ก็ยังเกี่ยวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาในมุมมองต่างๆ ที่ดงามอีกด้วย ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ ที่ผู้วิจัยจะมีโอกาสนำเสนอในมุมที่เป็นงานทางสุนทรียศาสตร์ ที่จะสามารถส่งเสริมให้เห็นคุณค่า เพื่อหาข้อสรุปถึงสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในคุณค่าของผลงานศิลปะของศิลปินไทย และหวังว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อวงการศิลปะและปรัชญาแก่ผู้สนใจต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดและความสำคัญของสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธ
๒. เพื่อศึกษาแนวคิดการสร้างสรรค์ผลงาน และลักษณะรูปแบบผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ของอาจารย์ธงชัย ศรีสุขประเสริฐ
๓. เพื่อวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธในผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ของอาจารย์ธงชัย ศรีสุขประเสริฐ

^{๑๑} Thongchai Srisukprasert, LOGIYADHAMMA, p 4.

^{๑๒} เครือจิต ศรีบุญนาค, สุนทรียภาพของชีวิต, หน้า ๕.

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑. ต้องการทราบแนวคิดและความสำคัญของสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธ
๒. ต้องการทราบแนวคิดการสร้างสรรคผลงาน และลักษณะรูปแบบผลงานประติมากรรม
ธรรมศิลป์ ของธงชัย ศรีสุขประเสริฐ
๓. ต้องการทราบสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธในผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ ของธงชัย
ศรีสุขประเสริฐ

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการศึกษาวิเคราะห์ถึงสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธในผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ ของธงชัย ศรีสุขประเสริฐ โดยการนำหลักทฤษฎีต่างๆ ทางสุนทรียศาสตร์มาวิเคราะห์ลักษณะรูปแบบและการแสดงออกของผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ โดยได้จำกัดอยู่เฉพาะที่ผลงานประติมากรรมเท่านั้น

ขอบเขตในด้านข้อมูล ศึกษาสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธในผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ ของธงชัย ศรีสุขประเสริฐ เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร ซึ่งมีขอบเขตเอกสารดังนี้

เอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ ผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ ชุด “โลกียธรรม” มีผลงานประติมากรรมทั้งหมด ๗ ชิ้น คือ ๑. กามา-ตณหา, ๒. อรหัน, ๓. งานนกเงือก, ๔. หลง, ๕. มนุษย์, ๖. สามชุม, ๗. ภาวะ เพื่อเป็นหลักในการทำงานวิจัย

เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นหลัก เอกสารสิ่งพิมพ์ เช่น งานค้นคว้าวิจัย และ วิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวข้อง และ หนังสือ

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ธงชัย ศรีสุขประเสริฐ หมายถึง ศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม

ประติมากรรมธรรมศิลป์ หมายถึง รูปทรงที่มีลักษณะเป็นสามมิติ ที่เกิดขึ้นโดยอาศัยทัศนคติบุคคล ผสานร่วมกับทัศนะของการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ เพื่อสื่อคติธรรมทางศาสนา

พุทธศิลป์ หมายถึง วิธีการนำเสนอ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นด้วยความพากเพียร เพื่อเป็นเครื่องรับใช้ศาสนา สื่อความหมาย ทั้งรูปธรรม-นามธรรม อาจจะต้องเพิ่มทักษะความเข้าใจ ทัศนคติขั้นเชิงทางศิลป์

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสาร

“สุนทรียศาสตร์” เป็นศัพท์คำใหม่ ที่บัญญัติขึ้นโดย โบม การ์เต็น (Alexander Gottlieb Baumgarten, 2305:255) ซึ่งก่อนหน้าที่เป็นเวลา ๒,๐๐๐ กว่าปี นักปราชญ์สมัยกรีก กล่าวถึงแต่เรื่อง ความงาม ความสะเทือนใจ ซึ่งเป็นความรู้สึกทางการรับรู้ (Sense Perception) ของมนุษย์ ปัญหาที่พวกเขาได้เถียงกันได้แก่ ความงามคืออะไร ค่าของความงามนั้นเป็นจริงมีอยู่โดยตัวของมันเองหรือไม่ หรือว่าค่าของความงามเป็นเพียงความชอบความที่เราใช้กับสิ่งที่เราชอบ ความงามกับสิ่งที่งามสัมพันธ์กันอย่างไร มีมาตรการตายตัวอะไรหรือไม่ที่ทำให้เราตัดสินใจได้ว่าสิ่งนั้นงามหรือไม่งาม

โบม การ์เต็น มีความสนใจในปัญหาเรื่องของความงามนี้มาก เขาได้ลงมือค้นคว้ารวบรวมความรู้เกี่ยวกับความงามที่กระจัดกระจายอยู่มาไว้ในที่เดียวกัน เพื่อพัฒนาความรู้เกี่ยวกับความงามให้ มีเนื้อหาสาระที่เข้มข้นขึ้น แล้วตั้งชื่อวิชาเกี่ยวกับความงามหรือความรู้ที่เกี่ยวกับความรู้สึกทางการรับรู้ว่า Aesthetics

โดยบัญญัติจากรากศัพท์ภาษากรีก Aisthetics หมายถึง ความรู้สึกทางการรับรู้ หรือการรับรู้ตามความรู้สึก (Sense perception) สำหรับศัพท์บัญญัติภาษาไทย ก็คือ “สุนทรียศาสตร์” จากนั้นวิชาสุนทรียศาสตร์ ก็ได้รับความสนใจเป็นวิชาที่มีหลักการเจริญก้าวหน้าขึ้น สามารถศึกษาได้ถึงระดับปริญญาเอก ด้วยเหตุผลนี้ โบมการ์เต็น จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งสุนทรียศาสตร์ สมัยใหม่^{๑๓}

สุนทรียภาพ (Aesthetics) หมายถึง ความซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งที่งาม ไพเราะ หรือ รื่นรมย์ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ หรือศิลปะ ซึ่งความรู้สึกซาบซึ้งในคุณค่าดังกล่าวนี้ย่อมจะเจริญเติบโตได้โดยประสบการณ์ หรือการศึกษา อบรม ฝึกฝน จนเป็นอุปนิสัยเกิดขึ้นเป็นรสนิยม (Taste) ขึ้นตามตัวบุคคล^{๑๔}

ที่ว่าสุนทรียภาพ เป็นความรู้สึกจากการรับรู้ที่บริสุทธิ์ในห้วงเวลาหนึ่งนั้น ขออ้างนักปรัชญาชื่อ เอมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) ชาวเยอรมันที่กล่าวว่า “บางครั้งเราก็มีความรู้สึกมีความสุข เพื่อความสุขเท่านั้น” แปลความหมายได้ว่าเป็นความรู้สึกพอใจในอารมณ์ โดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ จอห์น ฮอสเปอร์ (John Hospers) ที่ว่า สุนทรียภาพ "เป็นลักษณะของประสบการณ์ที่ไม่มีผลในทางปฏิบัติ" นั่นก็หมายความว่า เมื่อเรามีสุนทรียภาพกับ

^{๑๓} ทวีเกียรติ ไชยยงยศ, **สุนทรียะทางทัศนศิลป์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำรา คณะศิลปกรรมศาสตร์, สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๓๘).

^{๑๔} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ -ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๓๐).

ดอกกุหลาบเพราะเราเห็นความงามของมัน ดอกกุหลาบที่เบ่งบานอยู่กับต้นทำให้เราพอใจ เพลิดเพลิน ปีติปราโมทย์ มีความสุข ถ้าเราเด็ดดอกกุหลาบนั้นไปขาย แสดงว่าเราไม่ได้มีสุนทรียภาพ เพราะเราชอบดอกกุหลาบนั้นเพียงเพื่อจะขายเอาเงินเท่านั้น เป็นการชอบที่ไม่บริสุทธิ์ใจ เพราะผลที่ตามมาคือการทำลาย การที่จะตัดสินใจว่า ใครมีสุนทรียภาพหรือใครไม่มีสุนทรียภาพท่านว่าให้พิจารณาทำทีในตัวเองหรือค่านอกตัวของสิ่งนั้น ถ้าบุคคลมองเห็นค่าในตัวของวัตถุนั้นแสดงว่า มีสุนทรียภาพ ในทางตรงกันข้ามถ้าบุคคลนั้นมองเห็นค่านอกตัวของวัตถุมากกว่าค่าในตัวก็แสดงว่า มีสุนทรียภาพ ในทางตรงกันข้ามถ้าบุคคลนั้นมองเห็นค่านอกตัวของวัตถุมากกว่าค่าในตัวก็แสดงว่า บุคคลนั้นไม่มีสุนทรียภาพ ยกตัวอย่าง ความงามของหญิงสาว เรามองเห็นหญิงสาวแล้วพอใจจนเปลือใจ เพราะได้มองเห็นสัดส่วนในตัวผู้หญิง ว่าช่างพอเหมาะไปหมด (ค่าในตัว) ถึงกับเปลืออุทานว่า “เธอช่างงดงามอะไรเช่นนั้น” อย่างนี้เรียกว่า มีสุนทรียภาพ เพราะเห็นค่าในตัวของผู้หญิง แต่ถ้าในทางตรงกันข้าม เมื่อเรามองเห็นหญิงสาวแล้วคิดต่อไปว่า ถ้าเอาไปขายจะได้ราคาดี อย่างนี้เรียกว่าไม่มีสุนทรียภาพ เพราะมองไม่เห็นค่าในตัว แต่กลับไปเห็นค่านอกตัว คือ เงิน หรือเห็นหญิงงามแล้วเกิดความใคร่ขึ้นมาแสดงว่าเห็นค่านอกตัว คือ กามารมณ์ จัดว่าไม่มีสุนทรียภาพเช่นกัน^{๑๕}

บุญเยี่ยม แยมเมือง กล่าวว่า สุนทรียะมีความสำคัญต่อมนุษย์ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ทางสุนทรียะตั้งแต่ยังเป็นเด็กเล็กๆ เพื่อจะได้พัฒนาไปตามวัยที่เจริญเติบโตขึ้น จนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ที่มีจิตใจสุนทรียะ^{๑๖}

อมร โสภณวิเชษฐวงศ์ เมื่อกล่าวถึงสุนทรียศาสตร์โดยทั่วไป หมายถึงเรื่องของความงาม ซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดทางสุนทรียศาสตร์ ในเรื่องความงามนี้นักปรัชญาหลายๆ ท่านได้ให้ข้อสังเกตและความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป โดยบางท่านกล่าวว่า ความงามเป็นวัตถุวิสัย (Objective) บางท่านให้คำตอบว่า ความเป็นจิตวิสัย (Subjective) และต่างก็ได้ให้แสดงแนวคิด และทฤษฎีตามความคิดของแต่ละท่าน เพื่อหาคำตอบอันว่าด้วยเรื่องความงามสูงสุด ประเด็นนี้นับว่าเป็นปัญหา และข้อถกเถียงทางสุนทรียศาสตร์ที่สำคัญประการหนึ่ง ที่จริงแล้วความงามเป็นทั้ง จิตวิสัย และวัตถุวิสัย เพราะที่ตั้งของความงามแยกจากจิตและวัตถุไม่ได้ กล่าวคือ ความงามมีอยู่ทั้งใน

^{๑๕} ทวีเกียรติ ไชยยงยศ, **สุนทรียะทางทัศนศิลป์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำรา คณะศิลปกรรมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๓๘).

^{๑๖} บุญเยี่ยม แยมเมือง, **สุนทรียะทางทัศนศิลป์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์ จำกัด, ๒๕๓๗).

สิ่งแวดล้อมและในจิตใจของเรา แลงเฟลด์ (Langfeld) จึงกล่าวว่า “ความงามไม่ได้ขึ้นอยู่กับบุคคลเพียงอย่างเดียว และไม่ได้ขึ้นอยู่กับวัตถุเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับทั้งสองสิ่งคือ จิตและวัตถุ”^{๑๗}

พระราชวรมุนี (ประยูร ธมมจิตโต) สุนทรียศาสตร์แบบตะวันตกนี้ เนื่องจากนักปรัชญาเป็นผู้คิดค้นเสียเป็นส่วนใหญ่ และส่วนใหญ่ ไม่มีความเกี่ยวเนื่องในศาสนาโดยตรง โดยปรัชญาเมธีแต่ละท่านมีอิสระในการอบความคิดของตนเอง และนำเสนอทฤษฎีตามความคิดของตนเองได้ค่อนข้างอิสระ จนบางครั้งก็มีความขัดแย้งกับศาสนจักรและอาณาจักร ทำให้ปรัชญาเมธีหลายคนต้องถูกลงโทษและถูกประหารชีวิต ดังเช่น โซคราตีส (Socrates)^{๑๘}

พระมหาอุดม ปณฺณโก ประเด็นเรื่องพุทธสุนทรียศาสตร์ ถือว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาเพราะพุทธสุนทรียศาสตร์ ได้กล่าวถึงเรื่องของความงามไว้น้อยเช่นกัน โดยมีประเด็นที่ควรศึกษาแบ่งออกเป็น ๒ ประการดังนี้

ประการแรก สุนทรียศาสตร์ ก็คือ มีการถกเถียงกันในเรื่องของความงาม เป็นที่ทราบกันดีว่า วิชาปรัชญาจะเป็นเรื่องของถกเถียงกันทางความคิดในเชิงเหตุผล หรือการใช้ตรรกวิทยา ขณะที่พระพุทธศาสนา เมื่อเทียบกับสุนทรียศาสตร์ในตะวันตกแล้ว ดูเหมือนว่าจะไปด้วยกันไม่ได้ เพราะมีหลายตอนในพระสูตรที่แสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธที่จะถกเถียงปัญหาอภิปรัชญาต่างๆ

ประการที่สอง พระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก มีหลายตอนที่กล่าวถึงความงาม ไว้นั้นพระสูตรต่างๆ เป็นจำนวนมาก แต่ความคิดเหล่านั้นไม่ได้เป็นระบบเหมือนกับงานเขียนตะวันตก ด้วยเหตุนี้เอง จึงไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะศึกษาแนวคิดของพุทธศาสนาในเชิง “สุนทรียศาสตร์” แบบตรงไปตรงมาเหมือนกับปรัชญาตะวันตกได้^{๑๙}

บุญ นิลเกษ ได้ทำการรวบรวมและแปลเรื่องสุนทรียศาสตร์ โดยมีประเด็นสำคัญเกี่ยวกับที่มาและเป้าหมายของสุนทรียศาสตร์ซึ่งกล่าวถึงคุณสมบัติของความงามและลักษณะของสุนทรียภาพตามแนวคิดของนักปรัชญาต่างๆ นับตั้งแต่เพลโตมาจนถึงคานท์และเฮเกล ด้วยทรรศนะที่ต่างกันว่าความงามเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับจิตวิสัยหรือวัตถุวิสัย รวมทั้งประเด็นที่ว่าศิลปะคืออะไรและมีจุดมุ่งหมาย

^{๑๗} อมร โสภณวิเชษฐวงศ์ ผศ., **ปรัชญาเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคาแหง, ๒๕๒๐).

^{๑๘} พระราชวรมุนี (ประยูร ธมมจิตโต), **ปรัชญากรีก: บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๔).

^{๑๙} พระมหาอุดม ปณฺณโก, “การศึกษาวิเคราะห์พุทธศิลป์เชิงสุนทรียศาสตร์: ศึกษากรณีเฉพาะพระพุทธรูปสมัยอยุธยา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๗.

อย่างไร ตามทฤษฎีของโซเป็นฮาวเออร์ได้ยกย่องว่า ศิลปะเป็นสภาวะนิรันดร์ที่ปรากฏในศิลปะวัตถุ หรือศิลปกรรม ผู้ที่สามารถสร้างวิญญานและความงามให้ปรากฏอยู่ในงานศิลปกรรมได้ถือว่าเป็น อัจฉริยะบุคคล เนื่องจากผลงานศิลปะเป็นสิ่งที่ให้คุณค่าทางจิตใจ ส่วนต่อลสตอยเห็นว่า ศิลปะเป็นสื่อ ระหว่างศิลปินกับผู้ดู ชานตายนากล่าวถึงการมีประสบการณ์กับสิ่งที่มีความงามโดยแบ่งออกเป็นจิต วิสัยและวัตถุวิสัย ความงามคือความเปลิดเพลินที่มีตัวตนและการสัมผัสกับรูปแบบของความงาม ขึ้นอยู่กับอารมณ์ ดังนั้นแหล่งกำเนิดความงามจึงอยู่ที่ใจรับรู้และรสนิยมของแต่ละคนที่มีความ แตกต่างกันความงามมีสภาวะเป็นตัวตนที่มาจากสภาวะของรูปแบบวัตถุและความเด่นชัดของศิลปะ มากกว่าเป็นตัวตนของตัวเอง ดิวอีกกล่าวว่า ศิลปะเป็นทั้งสากลภาพและปัจเจกภาพ ปรากฏการณ์ทาง ศิลปะไม่ใช่ลักษณะทางจิตวิสัยและวัตถุวิสัยหรือลักษณะเฉพาะอย่างที่เป็นสากลอย่างใดอย่างหนึ่ง ศิลปะเป็นสิ่งที่เสริมสร้างสติปัญญา ประสบการณ์ที่ลึกซึ้งของเราจะเป็นสื่อให้เข้าถึงศิลปะ เพราะทั้ง ศิลปะและปรัชญามาจากพลังของจิต ดังนั้นการเข้าถึงสภาวะทางศิลปะจึงต้องมีทั้งประสบการณ์ ภูมิหลังทางสติปัญญาและสิ่งแวดล้อม ศิลปะทำให้ทราบถึงสภาวะของชีวิตและอารยธรรม เป็นสิ่งที่ ประสานความกลมเกลียวของสังคม ศิลปะทำให้รู้ถึงหวังลึกของจิตใจหรือสภาวะที่แท้จริงที่สื่อไปถึง สภาพสูงสุดของชีวิต^{๒๐}

บุญเยี่ยม แยมเมือง กล่าวว่า สุนทรียะ คือความงาม ที่มีความเชื่อของนัก ปรัชญาอยู่ ๓ แนวความคิด

๑. ความงามขึ้นอยู่กับจิตใจ ธรรมชาติหรือวัตถุใดๆ ก็ตามที่ มนุษย์สามารถมองเห็นหรือ ได้ยินเสียงจะมีความงามหรือไม่งาม จะมีความไพเราะหรือไม่ไพเราะ ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของมนุษย์ เท่านั้น ความงามในแง่นี้นักปรัชญาเรียกว่า เป็นจิตวิสัย

๒. ความงามเป็นสิ่งที่มียู่แล้วในธรรมชาติ ความงามในแง่นี้ เชื่อกันว่ามีแบบแผนของ ความงามอยู่ในวัตถุ หรือธรรมชาตินั้นๆ คนมีหน้าที่ค้นหาความงามนั้นให้พบ ความงามในแง่นี้ นักปราชญ์เรียกว่า เป็นวัตถุวิสัย

๓. ความงามนั้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ขึ้นอยู่กับอารมณ์ ความรู้สึกที่มนุษย์มีอยู่กับ ธรรมชาติหรือวัตถุนั้นๆ ความงามในแง่นี้นักปรัชญา เรียกว่า เป็นสัมพันธ์ วิสัย^{๒๑}

^{๒๐} บุญ นิลเกษ, **ปรัชญาเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร:แพรวพิตยา, ๒๕๒๕).

^{๒๑} บุญเยี่ยม แยมเมือง, **สุนทรียะทางทัศนศิลป์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮาส์ จำกัด, ๒๕๓๗).

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ ความหมายของ “สุนทรีย” ว่า สุนทรียะ คือ เรื่องเกี่ยวกับ ความนิยมความงาม **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน** ให้ ความหมาย “สุนทรียภาพ” ไว้ว่า ความเข้าใจและความรู้สึก ของแต่ละบุคคลที่มีต่อความงามในธรรมชาติหรืองานศิลปะ^{๒๒}

พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ ให้ความหมายของ สุนทรียภาพว่า “สุนทรียภาพ”(Aesthetic) หมายถึง ความซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งทั้งาม ไพเราะหรือรื่นรมย์ ไม่ว่า จะเป็นธรรมชาติหรือศิลปะ ซึ่ง ความรู้สึกซาบซึ้งในคุณค่า ดังกล่าวนี้อย่อมจะเจริญเติบโตได้โดยประสบการณ์หรือการศึกษา อบรมฝึกฝน จนเป็นอุปนิสัยเกิดขึ้นเป็นรสนิยม (Taste) ขึ้นตามตัวบุคคล^{๒๓}

ปิยลดา ทวีปรังสีพร จากการพิจารณาผลงานทางวิชาการทั้งหมด พบว่าสามารถจำแนก ผลงานตามเนื้อหาได้เป็น ๓ หมวด คือ สุนทรียศาสตร์ในศิลปกรรม ปรัชญาและทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ และสุนทรียศาสตร์ในสถาปัตยกรรม ในแง่สถานภาพของผลงานทางวิชาการนั้น ผลงานในหมวด สุนทรียศาสตร์ในศิลปกรรมมีจำนวนมากที่สุด มีความต่อเนื่องของผลงานสูง และมีความหลากหลาย ในแง่เนื้อหา อันอาจเนื่องมาจากรากฐานทางวิชาการอันหนักแน่นที่ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรีได้วาง ไว้ตั้งแต่ต้น ผลงานหมวดปรัชญาและทฤษฎีสุนทรียศาสตร์นั้นแม้จะมีปริมาณไม่มาก แต่มีเนื้อหาที่ ค่อนข้างเป็นระบบ และมีความหนักแน่นทางวิชาการ แม้จะยังอิงทฤษฎีตะวันตกอยู่มาก ในขณะที่ใน หมวดสถาปัตยกรรมนั้นองค์ความรู้ทางสุนทรียศาสตร์ส่วนใหญ่อยู่ในรูปของบทสถาปัตย์พิจารณา หรือ ตำราในรายวิชาอื่นๆ ซึ่งยืนยันสมมติฐานที่ว่างานทางสุนทรียศาสตร์ทางสถาปัตย์กรรมนั้นมักอยู่ในรูป ที่ไม่ประกาศตัวว่าเป็นเรื่องสุนทรียภาพ^{๒๔}

พระมหาสมปอง จนทวิโส (ยุงรัมย์) แนวคิดเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีอนัตตา ซึ่งเป็นผลให้ความเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ในด้านต่างๆ ถึงขั้นเลยความเป็นตัวตนหรือเลยความเห็นแก่ตัวอย่างแท้จริง ส่วนแนวคิดเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ ในปรัชญาของอริสโตเติลตั้งอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีอัตตา ซึ่งเป็นผลให้ความเข้าใจเรื่องธรรมชาติของ มนุษย์ในทุกด้านยังพัวพันเชื่อมโยงกับอัตตา และยังไม่ถึงขั้นเลยความเป็นตัวตน

^{๒๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

^{๒๓} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ -ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, เรื่องเดียวกัน.

^{๒๔} ปิยลดา ทวีปรังสีพร, **สุนทรียศาสตร์ในสถาปัตยกรรมและศิลปะเกี่ยวเนื่องในประเทศไทย**, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, piyalada.d@chula.ac.th.

เมื่อนำแนวคิดเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ของทั้งสองแนวคิดมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ พบว่าแนวคิดของอริสโตเติลมีทั้งประเด็นที่เหมือนกันและแตกต่างกันกับแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้^{๒๕}

ทั้งอริสโตเติลและพุทธปรัชญาเถรวาทเห็นเหมือนกันว่า (๑) มนุษย์เป็นสัตว์ที่เกิดจากองค์ประกอบ ๒ ส่วนคือ ส่วนที่เป็นสสารหรือรูป (กาย) และส่วนที่เป็นอสสารหรือนาม (จิตหรือวิญญาณ) (๒) กายของมนุษย์ประกอบขึ้นจากหน่วยพื้นฐานที่เรียกว่า ธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม (๓) มนุษย์รับรู้โลกภายนอกผ่านประสาทสัมผัส ประสาทสัมผัสแต่ละอย่างจะมีอารมณ์หรือวัตถุที่ (ข) เป็นของเฉพาะตน (๔) จิตหรือวิญญาณของมนุษย์มีอยู่จริง โดยอาศัยร่างกายเป็นที่อยู่ เป็นธรรมชาติที่ไม่มีรูปร่าง เป็นนามธรรม มีความสัมพันธ์กับร่างกาย และมีความสำคัญกว่าร่างกาย (๕) มนุษย์มีจิตหรือวิญญาณเป็นธรรมชาติพิเศษประจำชีวิต และมีศักยภาพสูงในการฝึกฝนพัฒนาตนเอง (๖) มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีปัญญาหรือมีเหตุผลในการดำเนินชีวิต (๗) ธรรมชาติของร่างกายมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลง ไม่สามารถดำรงอยู่ในภาวะเดิมตลอดไปได้ (อนิจจตา) และถูกบีบคั้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในอยู่ตลอดเวลา (ทุกขตา) (๘) มนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องเกี่ยวข้องกับสังคม มีสังคมมาแต่กำเนิด เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีสัญชาตญาณทั้งฝ่ายสูงและฝ่ายต่ำคอยเป็นแรงผลักดันให้ต้องเกี่ยวข้องกับสังคม (๙) มนุษย์ควรแสดงพฤติกรรมที่ดีต่อผู้อื่นและสังคม ควรมีมิตรภาพต่อคนรอบข้าง ทั้งนี้เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข^{๒๖}

ส่วนประเด็นที่อริสโตเติลและพุทธปรัชญาเถรวาทเห็นต่างกัน กล่าวโดยย่อมีดังนี้ (๑) ทั้งสองแนวคิดวิเคราะห์องค์ประกอบของชีวิตส่วนที่เป็นรูปหรือสสารไว้มีรายละเอียดที่ลึกซึ้งและมากน้อยต่างกัน (๒) อริสโตเติลแสดงเรื่องธาตุ ๔ เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างชีวิต โลก และจักรวาลเท่านั้น แต่พุทธปรัชญาเถรวาทแสดงเรื่องธาตุ ๔ นอกจากเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ของชีวิตแล้วยังแสดงไว้เพื่อคุณค่าทางจริยธรรมด้วย เช่น ให้เข้าใจความเป็นอนัตตาของชีวิต ใช้เป็นอารมณ์กรรมฐานสำหรับฝึกจิตให้สงบจากกิเลส เป็นต้น (๓) อริสโตเติลไม่เชื่อว่ามนุษย์มีสัมผัสที่ ๖ แต่พุทธปรัชญาเถรวาทเชื่อว่ามนุษย์มีมโนสัมผัสเป็นสัมผัสที่ ๖ (๔) วิญญาณในทรรศนะของอริสโตเติล เป็นอมตะ เป็นแบบของชีวิต ไม่ตกอยู่ภายใต้กฎธรรมนิยาม แต่วิญญาณในทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท มีการเกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไปเป็นกระแสตลอดเวลา และตกอยู่ภายใต้กฎธรรมนิยาม (๕) อริสโตเติลเชื่อว่าจุดหมายสูงสุดของวิญญาณคือการรวมตัวเข้าเป็นหนึ่งเดียวกับวิญญาณสมบูรณ์ของผู้เคลื่อนไหวแรก

^{๒๕} พระมหาสมปอง จนทวโส (ยุงรัมย์), ศึกษาเปรียบเทียบ ธรรมชาติของมนุษย์ ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาของอริสโตเติล, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๔๗.

^{๒๖} พระมหาสมปอง จนทวโส (ยุงรัมย์), ศึกษาเปรียบเทียบ ธรรมชาติของมนุษย์ ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาของอริสโตเติล, เรื่องเดียวกัน.

(First Mover) แต่พุทธปรัชญาเถรวาทเชื่อว่า จุดหมายสูงสุดของวิญญาน คือ ความเป็นอิสระและบริสุทธิ์จากกิเลสตัณหา (๖) ศักยภาพสูงสุดในทฤษฎีของอริสโตเติล คือ ความสามารถในการเข้าถึงภาวะสูงสุดของความเป็นมนุษย์ ได้แก่ การมีความสุขในฐานะนักคิดและนักปรัชญา แต่ศักยภาพสูงสุดในทฤษฎีของพุทธปรัชญาเถรวาท คือ “โพธิหรือปัญญาตรัสรู้” (๗) ธรรมชาติคือ “ความเป็นอนัตตาของชีวิต” ไม่มีในปรัชญาของอริสโตเติล แต่ในพุทธปรัชญาเถรวาท หลักอนัตตาทือเป็นหลักการที่สำคัญอย่างยิ่ง (๘) รายละเอียดของธรรมชาติฝ่ายต่ำและฝ่ายสูงของมนุษย์ในปรัชญาของอริสโตเติล ไม่ได้มีจำนวนมากและถูกจัดเป็นระบบเท่ากับในพุทธปรัชญาเถรวาท (๙) แนวคิดเรื่องธรรมชาติเชิงสังคมของมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีทั้งส่วนที่เป็นโลกียะและโลกุตระ แต่ในปรัชญาของอริสโตเติลมีเฉพาะส่วนที่เป็นโลกียะอย่างเดียว^{๒๗}

ตามหลักการด้านพื้นฐานของสัญวิทยา มายาคติมีลักษณะเหมือนภาษา หรือ เกี่ยวกับการสื่อสารความหมายประเภทอื่นๆ สัญญะ (Sign) สัญญะประกอบขึ้นด้วยสิ่งที่รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส (รูปสัญญะหรือ signifier) กับสิ่งที่เข้าใจว่าเป็นความหมายที่สื่อออกมา (ความหมายสัญญะหรือ signified) ก่อนจะเข้าสู่การวิเคราะห์ บาร์ตม์จะ “เตรียมพื้นที่” มีการชักชวนให้ได้พิจารณากับวัตถุแห่งมายาคติในแนวปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology) หมายความว่า จะต้องทำการพิจารณารูปลักษณ์ รูปร่าง สันฐาน สี สัน น้ำหนัก ความแน่น ของสิ่งเหล่านั้นว่า มีการก่อให้เกิดผลกระทบต่อผัสสะและจิตสำนึกรับรู้ของผู้คนอย่างไรเสียก่อน^{๒๘}

สุนทรียศาสตร์เป็นสาขาหนึ่งของคุณวิทยา เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องความงามความงามในศิลปะ และยังรวมไปถึงเรื่องรสนิยม และมาตรฐานทางคุณค่าสำหรับตัดสินศิลปะว่าด้วยทฤษฎีศิลปะ และทำให้หรือความรู้สึกนึกคิดที่มนุษย์มีต่อศิลปะ สุนทรียศาสตร์เป็นคำในภาษาสันสกฤต แปลว่า วิชาที่ว่าด้วยเรื่องแห่งความงามหรือสิ่งที่สวยงาม ภาษาอังกฤษใช้คำว่า AESTHETIC หมายถึงศาสตร์ที่ว่าด้วยความรู้สึกอันมีความงามเป็นพื้นฐาน การศึกษาฝึกฝนในเรื่องสุนทรียะไม่ใช่ของง่าย เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล สุนทรียะเป็นศาสตร์หนึ่งของวิชาปรัชญาโดยอยู่ในแขนงอภิปรัชญาซึ่งมีเนื้อหาสาระจำแนกออกได้ ๒ คำคือ สุนทรียะหมายถึงสิ่งที่เกี่ยวกับความนิยม ความงาม สุนทรียภาพ หมายถึงความรู้สึกถึงคุณค่าของสิ่งที่งามและความเป็นระเบียบของเสียงและถ้อยคำที่ไพเราะกับสุนทรียศาสตร์ จึงหมายถึง วิชาที่ว่าด้วยความนิยม ความงาม จะเห็นได้ว่า สุนทรียะ สุนทรียภาพ และสุนทรียศาสตร์ เป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน เป็นปรัชญาที่ว่าด้วยความงามที่เกี่ยวกับ

^{๒๗} พระมหาสมปอง จนทวโส (ยุ้งรัมย์), ศึกษาเปรียบเทียบ ธรรมชาติของมนุษย์ ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาของอริสโตเติล, อ้างแล้ว.

^{๒๘} วรณพิมล อังคศิริสรพ ผู้แปล, โรลิ่งด์ บาร์ตส์, มายาคติ Mythologies, (กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๔๗).

ความรู้สึกละเอียดอ่อนในความงาม ความงามนี้อยู่ในธรรมชาติและในงานที่มนุษย์สร้างขึ้นเราอาจมองเห็นความงามของวัตถุสิ่งเดียวกันไปคนละแง่ก็ได้สุนทรียศาสตร์เป็นปรัชญาศิลปะ ซึ่งมีหน้าที่หลักคือค้นหาธรรมชาติของความงาม^{๒๙}

เนื่องมาจากสุนทรียศาสตร์, สุนทรียภาพ, สุนทรียะและสุนทรียวิทยา ซึ่งล้วนเป็นเรื่องของมนุษย์ที่มีความรู้สึกพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจ ซึ่งเป็นลักษณะนามธรรมที่มีต่อธรรมชาติ และงานศิลปะทุกสาขา ดังนั้นจึงไม่สามารถสรุป ความรู้สึกต่างๆ นั้นให้เป็นหนึ่งเดียวได้ ฉะนั้นจึงควรศึกษาหลักการของแต่ละแนวคิดของนักสุนทรียศาสตร์ เช่น

ก. สุนทรียศาสตร์ คือ การศึกษา ค้นหาถึงความงามของความพึงพอใจ ในความงามว่ามีลักษณะหรือคุณสมบัติของความงาม เกิดจากวัตถุวิสัยหรือจิตวิสัย ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงปรัชญาที่ว่าด้วยเรื่องความงาม อันเกิดขึ้นที่ตัววัตถุหรือเกิดจากบุคคลเป็นผู้ให้ความพึงพอใจสร้างสรรค์ความงามนั้นขึ้นมา

ข. สุนทรียศาสตร์ คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องสุนทรียภาพหรือสิ่งที่เรียกกันทั่วไปว่า “ความงาม” โดยเฉพาะที่เกิดขึ้นในงานศิลปะทุกสาขา พร้อมสืบค้นและค้นหามาตรการในการประเมินคุณค่าเพื่อการตัดสิน

ค. สุนทรียศาสตร์ คือ หลักแห่งรสนิยม และปรัชญาศิลปะ แนวคิดนี้เชื่อว่ารสนิยมของศิลปิน ย่อมปรากฏในผลงาน ผู้ชมที่พึงพอใจได้ก็ต้องมีรสนิยมใกล้เคียงกัน

ง. สุนทรียศาสตร์ คือ ศาสตร์ที่ทำการสืบค้น สร้างกฎเกณฑ์เป็นหลักการหรือทฤษฎีสุนทรียภาพ ซึ่งมีบางทฤษฎีเชื่อว่า หลักสุนทรียภาพสากลน่าจะมีอยู่จริง

จ. สุนทรียศาสตร์ คือ การศึกษาถึงปรัชญาของสุนทรียภาพสูงสุด เช่น งานศิลปะที่มีคุณค่าระดับจิตรศิลป์ กับศิลปินผู้สร้างสรรค์ ซึ่งมีคุณลักษณะพิเศษ

ฉ. สุนทรียศาสตร์ เป็นปรัชญาสาขาที่ว่าด้วยเรื่องความงาม และสิ่งทีงามที่ปรากฏในงานศิลปะ และธรรมชาติ โดยศึกษาถึงประสบการณ์เชิงสุนทรียภาพ (aesthetic experience) คุณค่าทางสุนทรียภาพ (aesthetic value) ค้นหามาตรฐานการตัดสินเชิงสุนทรียภาพ (aesthetic Judgment) และเจตคติทางสุนทรียภาพ (aesthetic attitude)

ช. สุนทรียศาสตร์ เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาที่ว่า ด้วยเรื่องคุณค่าวิทยาหรือทฤษฎีคุณค่า (axiology) ร่วมกับทฤษฎีตรรกศาสตร์ (Logic) และจริยศาสตร์ (ethics) เพื่อค้นหาคุณค่าพื้นฐานของมนุษย์ในด้าน ความจริง ความดี และความงาม^{๓๐}

^{๒๙} พระอดิเรก อาทิจจพโล (โลกะนัง). ศึกษาเชิงวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏในลิขิตอีสานจังหวัดมุกดาหาร. สาขาวิชาปรัชญา. ม.ป.ป., อัดสำเนา.

ดังนั้นการปรับเปลี่ยนรูปแบบทางสุนทรียภาพในการรับรู้เพื่อให้เกิดแนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ให้กับคนในสังคมจำเป็นต้องเริ่มจากการพัฒนาจิตในการรับรู้แบบบูรณาการต่อไป การเข้าถึงสุนทรียศาสตร์นับว่าเป็นสิ่งที่ต้องสั่งสมมาจากประสบการณ์ตลอดจนการเรียนรู้ทางศาสตร์ดังกล่าวมาอย่างลึกซึ้งพอสมควร ถ้าเราสามารถเข้าถึงสุนทรียศาสตร์ได้เปรียบเสมือนเรานำตัวเองลงไปสู่มิติของศิลปะนั้น ๆ ซึ่งจะทำให้เราได้สัมผัสทั้งความจริงและความรู้สึกอีกด้วย^{๓๐}

พุทธศาสนา กล่าวคือ ความงาม ๒ ด้าน คือ ความงามทางโลก หมายถึงลักษณะความเป็นจริง ซึ่งเป็นผลมาจากคุณภาพและคุณสมบัติของธรรมที่ปรากฏต่อมนุษย์ผู้ที่มีญาณหรือแสดงออกทางพฤติกรรมของมนุษย์ผู้ทรงศีลธรรม ทำให้คนทั่วไปได้มองเห็นว่าเป็นผู้ที่งามโดยไม่จำกัดอายุและเพศ วัยอย่างชัดเจน ความงามทางธรรม วัตถุประสงค์ ทั้งนี้ เนื่องจาก คุณภาพและคุณสมบัติเชิงวัตถุประสงค์ของธรรม ทำให้ทุกคนที่รับรู้และได้สัมผัสมีความรู้สึกตรงกันและเหมือนกัน ความงามทางโลก หมายถึง ความงามที่เกิดจากกิเลสคือ ความยินดีพอใจมนุษย์ในจิตเจตนาของมนุษย์กับคุณภาพ หรือคุณสมบัติของวัตถุ แต่ละคนจึงมีความรู้สึกเกี่ยวกับความงามแตกต่างกันไปตามกิเลสที่ตนมี ดังนั้น ความงามทางโลกจึงเป็นความงามทางจิตวิสัยหรือไม่ จริงจึงไม่มีประโยชน์ในทางพุทธ ซึ่งพุทธศาสนาถือว่าความจริงเท่านั้นที่มีประโยชน์ สุนทรียศาสตร์แนวพุทธ เป็นลักษณะสุนทรียศาสตร์แบบเจือปนที่มีได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำมาสู่ประสบการณ์ทางความสุนทรีย์ จากคุณค่าในมิติทางโลกและถ้ามีก็เป็นสุนทรีย์ที่นำไปสู่คุณค่าทางจริยธรรม หรือสัจธรรมของชีวิต ตามมิติและมุมมองในความเป็นศาสนาแนวคิดประสบการณ์ทางสุนทรียภาพทางโลกที่เกิดขึ้นในพุทธศาสนา สร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะขึ้นเพื่อสักการบูชาด้วยความหลากหลายของรูปแบบตามพลังของความศรัทธา ทั้งนี้เป็นรูปแบบศิลปะกลั่นกรองจากจินตนาการในโลกของอุดมคติและการนำศิลปะที่เกิดจากจินตนาการทางอุดมคติลงสู่โลกของความเป็นจริงของชีวิต^{๓๑}

พระมหาอุดม ปณฺณโก ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์พุทธศิลป์เชิงสุนทรียศาสตร์ ศึกษากรณีเฉพาะพระพุทธรูปสมัยอยุธยา” สรุปใจความว่า สุนทรียศาสตร์ตะวันตกนั้นยังเป็นปัญหาที่ยังหาคำตอบอย่างแน่นอนตายตัว ไม่ว่าคำตอบของปรัชญาเมธีท่านใดได้รับการยอมรับว่าถูก เพราะแต่ละทฤษฎีล้วนมีข้อบกพร่องที่สามารถถูกโต้แย้งได้ อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีเกี่ยวกับ

^{๓๐} พระมหา ดร.จิตติภัทร อจลธมโม พระ ดร.หัสดี กิตตินนโท, **สุนทรียศาสตร์ (AESTHETICS)**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ม.ป.ป., **อัสสัมชัญ**.

^{๓๑} เดือนรุ่งฟ้า เพ็ญไพสิฐ, “การศึกษาวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ในผลงานจิตรกรรมของอาจารย์วินัย นันทวาท”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

^{๓๒} เดือนรุ่งฟ้า เพ็ญไพสิฐ, “การศึกษาวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ในผลงานจิตรกรรมของอาจารย์วินัย นันทวาท”, เรื่องเดียวกัน.

สุนทรียศาสตร์สามารถสรุปได้ ๓ ทฤษฎี คือ ๑) แนวความคิดเรื่องความงามเชิงอัตวิสัยว่า ความงามมิได้มีอยู่จริงในวัตถุแต่อยู่ที่จิตใจของมนุษย์มากกว่า ฉะนั้นมาตรการตัดสินความงามจึงมีลักษณะไม่ตายตัว โดยขึ้นอยู่กับรสนิยมของแต่ละบุคคล ลัทธินี้จึงไม่มีใครถูกหรือผิด เพราะความงามมิได้มีอยู่จริงในสารัตถะวัตถุ แต่ขึ้นอยู่กับผู้ตัดสิน ๒) แนวคิดเรื่องความงามเชิงวัตถุวิสัยมีทัศนะว่า ความงามมีอยู่จริงในวัตถุโลกภายนอกจากตัวมนุษย์ ความงามจึงไม่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกและอารมณ์ของมนุษย์ ดังนั้นเกณฑ์การตัดสินความงามจึงมีลักษณะแน่นอนตายตัวอยู่ในสิ่งนั้นอย่างเป็นอิสระจากการตัดสินของเรา ๓) แนวคิดเรื่องความงามเชิงสัมพันธ์มีทัศนะว่า ความงามจะรับรู้ได้ต้องอาศัยวัตถุภายนอกและจิตใจ เพื่อรับรู้อารมณ์ทางสุนทรียะของแต่ละบุคคล เป็นแนวคิดที่ประนีประนอมระหว่างอัตวิสัย และวัตถุวิสัย เป็นแนวคิดไม่สุดโต่ง^{๓๓}

พระมหารังสรรค์ กิตติปัญโญ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ในพุทธปรัชญาเถรวาท” จากผลการค้นคว้าพบว่า สุนทรียศาสตร์ มีความสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยมุ่งเน้นด้านอารมณ์และความรู้สึก และอาจกล่าวได้ว่าเป็นประสบการณ์ทางความงาม อันจะช่วยให้เรารู้สึกเพลิดเพลินใจ จนเกิดเป็นความอึดอึดใจโดยไม่หวังผลตอบแทน สุนทรียะเป็นสิ่งจรรโลงใจให้มนุษย์มีสุนทรียภาพที่สร้างสรรค์ความดีและความงามต่างๆ ไม่ได้เป็นสุนทรียศาสตร์เพราะใครๆ ให้การยอมรับว่าเป็นความงาม โดยมนุษย์เป็นผู้ตัดสิน ปรัชญาตะวันตกได้พิจารณาความงามตามกรอบแนวคิดของวัตถุที่ถูกสร้างสรรค์ และตกแต่งให้เกิดความงามและคุณสมบัติทางสุนทรียะนี้ เป็นคุณสมบัติดั้งเดิม ที่ติดตัววัตถุทางสุนทรียะมาแต่แรกเริ่ม และมีความเกี่ยวข้องกับวัตถุทางสุนทรียะเพียงอย่างเดียว เมื่อคุณค่าทางสุนทรียะเป็นคุณสมบัติของวัตถุ สิ่งที่มีคุณค่าทางสุนทรียะย่อมมีคุณค่าทางสุนทรียะอยู่ดี แม้ว่าไม่มีใครหรือสิ่งอื่นใดไปรับรู้มัน เมื่อเรารับรู้ เราอาจเกิดความชอบหรือความสนุกสนานเพลิดเพลิน แต่ถ้าเราไม่รับรู้มัน คุณค่าทางสุนทรียะของมันก็ยังคงอยู่ และเป็นคุณสมบัติที่ติดตัวกับวัตถุ^{๓๔}

นิพาดา เทวกุล ได้เขียนบทความเกี่ยวกับธรรมชาติหรือลักษณะทั่วไปของสุนทรียศาสตร์ โดยอธิบายว่า สุนทรียศาสตร์คือทฤษฎีคุณค่าซึ่งเป็นทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรู้ด้วยผัสสะหรือความรู้สึกเกี่ยวกับความงาม ความประทับใจทางสุนทรียะเป็นสิ่งที่ปราศจากเหตุผลและไม่สามารถอธิบายได้ด้วยสัญชาตญาณของมนุษย์ คุณค่าทางสุนทรียะที่แท้จริงจะต้องเน้นเรื่องอารมณ์และความพึงพอใจ ไม่ใช่เรื่องข้อเท็จจริงหรือความจริง ความงามเป็นคุณค่าไม่ใช่ข้อเท็จจริง ประสบการณ์สุนทรียะเป็น

^{๓๓} พระมหาอุดม ปญญาโก, “การศึกษาวิเคราะห์พุทธศิลป์เชิงสุนทรียศาสตร์ ศึกษากรณีเฉพาะพระพุทธรูปสมัย อยุธยา”, เรื่องเดียวกัน.

^{๓๔} พระมหารังสรรค์ กิตติปัญโญ, “การศึกษาวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (วิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ประสบการณ์โดยตรงที่ไม่เกี่ยวกับเหตุผลแต่เป็นเรื่องของ อัจฉัตติกญาณ (Intuition) และ การแสดงออก (Expression) คือ มีการรู้โดยตรงอย่างสมบูรณ์แล้วจะต้องมีการแสดงออกมา เราไม่สามารถที่จะแยกการแสดงออก ออกจากอัจฉัตติกญาณได้ ศิลปะคืออัจฉัตติกญาณเนื่องจากศิลปะคือจินตภาพไม่ใช่ข้อเท็จจริงทางกายภาพ ศิลปะมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ความเป็นอิสระในตัวเองซึ่งเปรียบเทียบกับได้กับความฝัน ส่วนปรัชญาเปรียบเทียบกับกับการตื่น สำหรับศิลปะนั้นถือว่าความฝันหรือความจริงก็มีคุณค่าเท่าเทียมกันในทางสุนทรียศาสตร์^{๓๕}

บุญส่ง ชัยสิงห์กานานนท์ ได้เขียนบทความเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปินผู้สร้างงาน ตัวงานศิลปะและผู้เสพงานศิลปะ โดยประเมินจากทฤษฎีการสร้างสรรคทางศิลปะที่ นิกแซงวิลได้เสนอไว้พบว่า ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างศิลปินผู้สร้างงานกับตัวงานเป็นการสร้างคุณสมบัติทางสุนทรียะจากสิ่งที่ไม่มีความสมบูรณ์ทางสุนทรียะให้ออกมาเป็นผลงานศิลปะ การพิจารณาคุณค่าของผลงานศิลปะจะดูจากความสำเร็จทางสุนทรียะว่าเป็นไปตามที่ผู้สร้างตั้งใจไว้หรือไม่ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวงานศิลปะและผู้เสพงานศิลปะคือ จะต้องมิตัวผลงานที่สามารถแสดงคุณสมบัติทางสุนทรียะในระดับหนึ่งที่ทำให้ผู้เสพงานเกิดความคิดทางสุนทรียะจากการหยั่งเห็นขึ้นโดยขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้เสพงานที่จะส่งผลต่อการเสพงานนั้นๆ ด้วย ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างศิลปินผู้สร้างงานศิลปะกับผู้เสพงานนั้น เป็นความสัมพันธ์โดยผ่านผลงานศิลปะซึ่งทำให้เห็นความสำคัญของผลงานศิลปะยิ่งขึ้น ความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวนี้จะช่วยให้เข้าใจศิลปะและสามารถประเมินคุณค่าทางสุนทรียะได้ชัดเจนขึ้น^{๓๖}

จรรุญ โคมุทร์ตานนท์ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับศีลธรรม โดยวิเคราะห์ทฤษฎีที่อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับศีลธรรมที่แบ่งเป็น ๒ ทฤษฎี คือ ทฤษฎีศีลธรรมนิยมตามแนวคิดของเพลโตและตอลสตอยซึ่งเห็นว่าศิลปะต้องสัมพันธ์กับศีลธรรม และทฤษฎีสุนทรียนิยมซึ่งเป็นแนวคิดแบบศิลปะบริสุทธิ์โดยเห็นว่าสุนทรียศาสตร์อยู่สูงกว่าจริยศาสตร์ตามแนวคิดของ ออสการ์ ไวลด์ ส่วน เบเนดิกโต โครเซ เห็นว่า ศิลปะเป็นอัจฉัตติกญาณไม่ใช่การทำดี-ชั่ว รวมถึงแนวคิดเรื่องสุนทรียศาสตร์ของ ไคลฟ์ เบลล์ ที่อยู่บนฐานของความรู้สึกรหรือประสบการณ์ทางสุนทรียะซึ่งเป็นอัตวิสัย ดังนั้น การตัดสินจึงเป็นเรื่องของรสนิยม โดยจรรุญ โคมุทร์ตานนท์ เห็นข้อบกพร่องของทั้งสองทฤษฎีและเมื่อวิเคราะห์แล้วได้ข้อสรุปว่า ศิลปะแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ รูปทรงและเนื้อหารูปทรงเป็นองค์ประกอบศิลป์ ศิลปะเป็นสิ่งที่สิ้นสุดในตัวเอง ส่วนเนื้อหา

^{๓๕} นิพาดา เทวกุล, “ธรรมชาติหรือลักษณะทั่วไปของสุนทรียศาสตร์”, ศิลปกรรมศาสตร์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑, (มิถุนายน-กันยายน ๒๕๓๗).

^{๓๖} บุญส่ง ชัยสิงห์กานานนท์, “ข้อสังเกตต่อทฤษฎีเชิงสร้างสรรค์ทางศิลปะ”, อักษรศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑, (มิถุนายน-พฤศจิกายน ๒๕๔๑).

เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าศิลปะมีความสัมพันธ์กับคุณค่าอื่นๆ ของชีวิต ดังนั้น ในการสร้างสรรค์ศิลปะและการชมงานศิลปะจึงจำเป็นต้องใช้ความรู้ทั้งสองด้าน^{๓๗}

วนิดา เปรมวุฒิ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาในศิลปะของไมเคิล แองเจโล แล้วพบว่า ศิลปินเป็นส่วนหนึ่งของผู้คนในสังคมย่อมสะท้อนแนวคิดทางปรัชญาที่ใกล้เคียงกับคนทั่วไปที่อยู่ในสังคมเดียวกัน ผลวิจัยจากการวิเคราะห์ทั้งเรื่องของแนวคิดที่มีอิทธิพลในการสร้างสรรค์ผลงาน สภาพแวดล้อมและแนวคิดทางปรัชญาในสมัยนั้น รวมทั้งลักษณะของผลงาน ศิลปกรรมชิ้นที่สำคัญๆ ของไมเคิล แองเจโลแล้วได้ข้อสรุปว่า ไมเคิล แองเจโล ได้รับอิทธิพลในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะจากแนวความคิดตามหลักปรัชญาสมัยเรนาซองซึ่งเป็นแบบมนุษยนิยมหรือเพเลโตใหม่และอิทธิพลของคริสต์ศาสนา^{๓๘}

แพรวพรรณ น้ำหอม ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “สุนทรียทัศน์ของ วินเซนต์ แวนโก๊ะ” พบว่า สุนทรียทัศน์ของ วินเซนต์ แวนโก๊ะแสดงถึงลักษณะของการเข้าถึงอารมณ์ด้วยสัญลักษณ์ เช่นในภาพวาดของเขา เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดสุนทรียภาพหรือหมายถึงการรับรู้ทางความรู้สึก คือการประจักษ์กับความเป็นจริงของธรรมชาติโดยมีญาณหยั่งรู้ ที่ต่างจากบุคคลอื่น ส่งผลให้มีสุนทรียเจตคติในการให้ความสำคัญกับอารมณ์ มีการประสานสัมพันธ์กับสภาวะที่ปรากฏ เป็นสภาวะกระตุ้นให้เกิดการรับรู้ขึ้นภายใน คุณค่าสุนทรียะในจิตรกรรมของแวนโก๊ะเป็น “สัมพันธ์นิยม” การประสานพันธ์ระหว่างตัวบุคคลและสิ่งที่เป็นวัตถุภายนอก สิ่งนี้นำมาซึ่งประสบการณ์ภายใน การตัดสินใจคุณค่าทางอารมณ์เป็นการให้ความคิดเห็นทางด้านความงามจากความพอใจ คุณค่าทางสุนทรียะล้วนเกิดจากการเข้าไปสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่งหรือสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นและรับรู้ถึงความเป็นไปตามความเป็นจริง ความประทับใจในสิ่งต่างๆ^{๓๙}

พระมหาสุริยา แอ็กอ้วน ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ในพุทธปรัชญาเถรวาท : ศึกษาเฉพาะในมัจฉัตถกปิณี” สรุปได้ว่า ความงามคือ สิ่งที่ว่างามที่ขึ้นอยู่กับวัตถุ มันมีอยู่ในวัตถุตลอดไป โดยไม่อาศัยจิตอย่างหนึ่ง ความงามขึ้นอยู่กับจิต ตำแหน่งความงามอยู่ที่จิตของแต่ละบุคคลที่รับรู้มัน ความงามไม่มีสิ่งแวดล้อม มีอยู่ในจิตเท่านั้น ความงามมีความสัมพันธ์กับขนบธรรมเนียมประเพณีนิยม การฝึกหัดอบรม และมรดกทางสังคมอย่างหนึ่ง จึงได้ความว่า ความ

^{๓๗} จุฑา โกมูทรรัตนานนท์, “ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับศีลธรรม”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑).

^{๓๘} วนิดา เปรมวุฒิ, “การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาในศิลปะของไมเคิล แองเจโล”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒).

^{๓๙} แพรวพรรณ น้ำหอม, “สุนทรียทัศน์ของวินเซนต์ แวนโก๊ะ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔).

งานนั้น ต้องประกอบกันระหว่าง หลายสิ่งหลายอย่างเข้ามามีส่วนช่วยให้มันงาม ตามที่มุมมองของนักปรัชญาแต่ละท่าน^{๔๐}

จากการทบทวนเอกสารพบว่า ความงามนั้น ไม่มีข้อยุติตายตัว เป็นสิ่งที่ไม่สามารถบอกได้ หรือยุติได้ แต่อาศัยทฤษฎีมาอธิบาย เพื่อหาข้อสรุปถึงสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธในผลงานประติมากรรม ธรรมศิลป์ของธงชัย ศรีสุขประเสริฐ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในคุณค่าของผลงานศิลปะของศิลปินไทยมากขึ้น ปัจจุบันนี้เรื่องของศิลป์ เรื่องของความงามยังมีสถานะต่อการดำเนินชีวิตของสังคม เช่น เราจะสามารถบอกได้ไหมว่า ประติมากรรม ที่ถูกสร้างนั้น สร้างโดยนำหลักความงามเข้ามาเกี่ยวข้อง หรือว่าสร้างแล้วมีความงามเกิดขึ้นในตัวของมันเอง อันเนื่องจากมีหลักความเชื่อ โดยไม่นำพา สุนทรียะเข้ามาเกี่ยว ความงามมีอยู่จริงหรือไม่ ฉะนั้นจึงทำให้มีแนวความคิดอยากศึกษาค้นคว้า เพื่อให้รู้ คติความงาม ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวคิดสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธ ที่จะสามารถส่งเสริมให้ได้เห็นคุณค่าของผลงานมากขึ้นด้วย และหวังว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการคิดปะ และปรัชญาแก่ผู้สนใจต่อไป

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการศึกษาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Study Research) เกี่ยวกับ สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธ โดยค้นคว้าจากคัมภีร์ทั้งพระไตรปิฎกและอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกาเอกสาร งานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือเป็นงานวิจัยเอกสาร (Documentary Investigation) ดังมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาข้อมูลเอกสาร ที่เกี่ยวกับ จากแหล่งข้อมูลต่างๆ โดยการสังเกตวิเคราะห์ บันทึก ข้อมูล และเก็บเป็นฐานข้อมูลที่สามารถนำมาใช้ได้

๒. ห้องสมุด และพระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ศึกษาและ รวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร จากตำรา และ ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

๓. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ทั้งในภาษาไทยและ ภาษาต่างประเทศ ได้แก่ หนังสือ วิทยานิพนธ์บทความ ข้อเขียนและเอกสารอื่นๆ เกี่ยวกับชีวประวัติ และผลงานของธงชัย ศรีสุขประเสริฐ และทฤษฎีต่างๆ ทางสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธ

๔. ปรัชญาแนวคิดและอิทธิพลในการสร้างสรรค์ผลงาน รวมทั้งลักษณะรูปแบบ ทาง สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธในผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ ของธงชัย ศรีสุขประเสริฐ

^{๔๐} พระมหาสุริยา แอ็กอ้วน, “การศึกษาวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ในพุทธปรัชญาเถรวาท ศึกษา เฉพาะในมัจฉลัตถกปิณี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒).

๕. สรุปผลการวิจัยและนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ พร้อมข้อเสนอแนะเพื่อต่อยอดงานวิจัย

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑. ได้ทราบแนวคิดและความสำคัญของสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธ
๒. ได้ทราบแนวคิดการสร้างสรรค์ผลงาน และลักษณะรูปแบบผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ ของอาจารย์ธงชัย ศรีสุขประเสริฐ
๓. สามารถทราบสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธในผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ ของธงชัย ศรีสุขประเสริฐ